

VEFEYÂT

TOPALOĞLU BEKİR (1932-2016)

İlyas ÇELEBİ

Prof. Dr., 29 Mayıs Ü. Uluslararası İslâm ve Din Bilimleri Fak.

ilyas_celebi@yahoo.com

Özgeçmişi. Cumhuriyet döneminde yetişen ve İmam Hatip-İlahiyat neslinin önderlerinden olan din ve ilim adamları içinde yer alan Prof. Dr. Bekir Topaloğlu, nüfus kayıtlarına göre 30 Nisan 1936'da, babasının özel kayıtlarına göre ise 17 Kasım 1932 yılında Hüseyin Efendi ile Emine Hanım'ın oğlu olarak Trabzon'un Of ilçesinin Dernekpazarı nahiyesine bağlı Fotgene (Taşçılar) köyünde dünyaya gelmiştir. Mahallenin sıbyan mektebi hocası Bozoğlu'ndan Kur'ân-ı Kerîm okumasını öğrendikten sonra dedesi Muhammed Hanefi'de hıfzını tamamlamıştır. Geleneğe göre hafızlar hıfzlarını kuvvetlendirmek ve sünnet olan mukabele geleneğini devam ettirmek için ramazan ayında cerre çıkararak câmi ve evlerde hatim okurlardı. Bekir Topaloğlu da bu geleneğe uyarak 1942 yılının ramazan ayında Trabzon'da, 1943-1945 yıllarının ramazan aylarında da Samsun ilinin Havza ilçesi merkez camiinde mukabele okumuştur. Dinî ilimleri öğrenmek üzere medrese geleneğine göre tahsile başladı ve medresede okunan Arap dilinden *Emsile*, *Binâ*, *Maksûd*, *Merâh* (sarf cümlesi), *Avâmil*, *İzhâr*, *Kâfiye*, *Molla Câmi* (nahiv cümlesi) ve *Meânî* (*Telhîs*); fıkıhtan *Haleb-i sağîr*, *Meraku'l-felâh*, *Mülteka* ve *Şerhi*; usûl-i fıkıhtan *Mir'ât Şerhu'l-Mirkat*; tefsirden *Celâleyn ve Kadı Beyzâvî*; hadisten *Râmûzü'l-ehâdîs*; kelâmdan *Emâlî* ve *Şerhu'l-Akaid*; mantıktan *İsâgucî*; ferâizden *Metnü's-Siraciyye* adlı kitapları okuyup dinî ilimler tahsilini tamamlayarak 17 yaşında icâzet aldı. Üç bölümden oluşan icâzetnâmesinin birinci bölümü aklî ve naklî İslâmî ilimler ile Nakşibendî tarikatından icâzeti; ikinci bölümü icâzet alan kişiye yönelik tavsiye ve öğütleri; üçüncü bölümü ise Ferâiz ilminden icâzeti içermektedir.

1947-1948 öğretim yılında üçüncü sınıftan başladığı köy ilkokulunda öğrenimini tamamlayarak ilkokul diplomasını aldı.1952-53 ders yılında İstanbul İmam Hatip Okulu'na kaydoldu. Bu okulda orta ve lise öğrenimini sürdürerek 1959'da okul birincisi olarak mezun oldu. İmam Hatip Okulu'na kaydolduğunda yirmi yaşında hâfızlığını ikmal etmiş ve medrese öğrenimini tamamlamış bir genç olan Bekir Topaloğlu, bu okuldaki öğrenciliği esnasında İstanbul'da Edirnekapı Mihrimâh, Eyüp, Beyazıt, Eminönü Yeni Cami ve Hırka-i Şerif; İzmit'te Hereke ve Karamürsel; Manisa'da Saruhanlı camilerinde fahri vaizlik yaptı. Bu dönemde ayrıca

İstanbul Fatih'teki Eski Ali Paşa Camii'nde hanımlara vaaz etti. 1960 yılında Sultanahmet Divanyolu'ndaki Fîruz Ağa Câmii'nde imam-hatip olarak göreve başladı ve burada üç buçuk yıl süreyle görev yaptı. 19 Haziran 1958 yılında Trabzon Belediyesi'nde ustabaşı olarak çalışan Mehmet Barçın Efendi'nin kızı Kadriye hanımla evlendi ve dört kız çocukları oldu. 1960'ta doğan ilk çocuğuna, 27 Mayıs ihtilâlinin mağduru merhum Adnan Menderes'e duyduğu muhabbet sebebiyle eşi Berrin Menderes'in ismini verdi.

Bekir Topaloğlu, İmam Hatip okulundan mezun olduğu yıl yeni açılan İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü'ne kaydoldu. Dört yıllık bir öğretim sonrasında söz konusu Enstitüden okul birincisi olarak mezun oldu. İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü'ndeki öğrenciliği esnasında Talebe Temsilciği ve Talebe Cemiyeti Başkanlığı görevlerinde bulundu, Konya Yüksek İslâm Enstitüsü'nün açılış törenine katılarak İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü öğrencileri adına bir konuşma yaptı (1962).

Bekir Topaloğlu, İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü'nü bitirdikten sonra İstanbul İmam Hatip Okulu'na meslek dersleri öğretmeni olarak atandı. Buradaki görevi iki buçuk yıl sürdü. Ardından 1966 yılında İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsünde ilan edilen kelam asistanlığı kadrosuna müracaat etti ve Kelâm asistanı olarak göreve başlayıp Prof. Muhammed Tancı'nın asistanı oldu. 1968 yılında başladığı askerlik görevini 1970 yılında bitirip Yüksek İslâm Enstitüsündeki asistanlık görevine dönen Bekir Topaloğlu, *İslâm Kelâmcıları ve Filozoflarına Göre Allah'ın Varlığı* adlı öğretim üyeliği tezini tamamlayıp "öğretim üyeliği" unvanını aldı (1971). 1971-80 yılları arasında ilmî çalışmalarına ve sosyal faaliyetlerine yoğun bir şekilde devam eden Bekir Topaloğlu, 1980 sonrasında eğitim-öğretim hizmetlerine, ilmî çalışmalarına ve Ansiklopedi faaliyetlerine ağırlık verdi. Ömrünün son on beş yılını ise ağırlıklı olarak ansiklopedi çalışmaları yanında İmâm Mâtürîdî'nin *Kitâbü't-Tevhîd*'i ile *Te'vîlâtü'l-Kur'ân* adlı tefsirinin tahkîk ve tercümesine ayırdı. Bu çalışma onu o kadar meşgul ediyordu ki, kendi beyânına göre "ailevî işlerini, ziyaretlerini, seyahatlerini hep sözü edilen çalışmalarının hâkim programına bağlı ve onu aksatmayacak şekilde" düzenlemekteydi.

İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü'nün Marmara Üniversitesi'ne bağlı bir İlâhiyat Fakültesi haline getirilmesinden sonra, Enstitü döneminde hazırladığı öğretim üyeliği tezi doktora denk kabul edilerek doktor unvanı aldı (1983). Aynı yıl bu fakültede yardımcı doçent, 1986 yılında doçent, 1988 yılında profesör oldu. 14 Ekim 2002'de yaş haddinden emekliğe ayrılan Bekir Topaloğlu, bundan sonraki hayatında da ilmî faaliyetlerine ve Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi'nin İslâm Ansiklopedisi birimindeki çalışmalarına devam etti. 28 Şubat 2016 tarihinde geçirdiği beyin kanaması üzerine yapılan iki operasyon sonrasında 10 Mart 2016'da Hakk'ın

rahmetine kavuştu. Cenaze namazı aynı gün öğrencileri, dost ve sevenlerinin katılımıyla yıllarca görev yaptığı Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Camiinde ikindi namazını müteakip dava arkadaşı, meslektaşı ve can dostu Hayrettin Karaman tarafından kıldırdı. Hayrettin Karaman namaz sonrasında yaptığı konuşmada duygularını “Bizde bir ateşin yakıcı olduğu bilgisi, bir de onun yakıcı olduğu hakikati vardır. Biz, şimdi ikincisini yaşıyor yani ateşte yanıyoruz” sözleri ile dile getirdi. Cenaze namazına katılan Diyanet İşleri Başkanı Prof. Dr. Mehmet Görmez ve eski Diyanet İşleri Başkanlarından yakın arkadaşı Tayyar Altıkulaç da birer tezkiye konuşması yaptılar. Bekir Topaloğlu’nun vefatına Mahmut Kaya, Mustafa Kara, Ahmet Özel ve Ahmet Karataş gibi dost ve öğrencileri tarafından tarihler düşürülmüştür. Ahmet Karataş onun vefat tarihini şu şekilde kaydetmiştir:

“Düşürdü Ahmed “âh u vâh” ile feryâd edip târîh

Refîk oldu Bekir Hoca İmâm-ı Mâtürîdî’ye”

İlmî Kişiliği. İyi bir bilim adamı, başarılı bir öğretmen ve gayretli bir aksiyon insanı olan Bekir Topaloğlu’nun ilmî hayatı, klasik ile modernin, geleneksel olan ile güncelin sentezi şeklinde özetlenebilir. Bu özelliği nedeniyle ona “zü’l-cenâhayn” demektediriz. Tahsil hayatında onu en çok etkileyen hocaları medresede dedesi Muhammed Hanefi, İmam Hatip Okulunda Nureddin Topçu, Celâl Hoca ve Mustafa Sabri Sözeri; Yüksek İslâm Enstitüsü’nde ise Mehmet Sofuoğlu ve Muhammed Tavit et-Tancî olmuştur. Ayrıca aslen Mısır’da ikamet etmekte olup yaz aylarını İstanbul’da geçiren Şerif Hâzım Bey’den ve Yusuf Cemil Ararat’tan Mütenebbî ve Hâfız-ı Şirâzî’nin *Divanları*, Harîrî’nin *Makamat’ı* ve Şenferâ’nın *Lâmiyetü’l-Arab’ı* gibi Arap Edebiyatına dair eserleri okumuş ve etkilenmiştir. Onun ilmî şahsiyetinde en etkili ve belirleyici kişi ise şüphesiz “manevi hocam” dediği İmam Matürî olmuştur.

Bekir Topaloğlu’nun yaptığı ve yaptırdığı çalışmaların başında Kur’an kavram ve terimleri ile Nübüvvet konusu gelir. Ayrıca İmâm Matürîdî ve Matürîdî mezhebi hakkındaki çalışmaları da önemli bir yer tutmaktadır. O, araştırmalarında -bugüne kadar bilinen ve kabul edilen aksine- Ehl-i Sünnet’in ilk öncüsünün Eş’arî değil, Matürîdî olduğunu ortaya koymuştur. Onun ilgi duyduğu çalışma şekillerinden biri de tahkik türü çalışmalardır. Kendisi İmam Matürîdî’nin *Kitabu’t-Tevhîd* ve *Te’vilâtü’l-Kur’an* adlı eserleri yanında Nureddin es-Sâbûnî’nin *el-Bidâye fî usûli’l-din*’ini tahkik ettiği gibi birçok öğrencisine de tahkik çalışması yaptırmış, İSAM’da başlatılan tahkik çalışmalarının ilke ve esaslarını tespit çalışmalarına katılmıştır. Bekir Topaloğlu’nun en az ilgi duyduğu alan ise, felsefe ile kelâmın iç içe girdiği müteahhirin dönemi kelâmı idi. O, mütekaddimin dönemi kelâmının aksine

bu dönemi kelâm ilmi açısından olumsuz olarak değerlendiriyor ve bu dönemden söz edildiğinde yüzünü buruşturuyordu.

Bekir Topaloğlu öğretim elemanı olarak görev yaptığı süre içinde yedisi -o günkü ifadesi ile- “öğretim üyeliği, onbiri doktora ve on dokuzu yüksek lisans olmak üzere toplam otuz yedi tez yönetmiştir. Ondan Yüksek İslam Enstitüsü döneminde Muhittin Bahçeci, Necip Taylan, M. Saim Yeprem, A. Saim Kılavuz, Osman Karadeniz, Mehmet Bulut ve Yusuf Şevki Yavuz öğretim üyeliği; fakülte döneminde ise Adil Bebek, İlyas Çelebi, İlhan Kutluer, Zeki Sarıtoprak, Ali Ataç, Mustafa Sinanoğlu, Cağfer Karadaş, Mustafa Can, Mustafa Akçay, Ahmet İshak Demir ve Hatice Kelpetin doktora tezi hazırlamışlardır. Bekir Topaloğlu'nun Kelam Anabilim Dalındaki danışmanlık hizmetleri resmi görevlendirmelerle sınırlı olmayıp anabilim dalında akademik çalışma yapan hemen herkes bir şekilde onunla irtibat halinde olmuş ve ondan hizmet almıştır.

Bekir Topaloğlu çalışmalarında olduğu gibi derslerinde de her zaman disiplinli, hazırlıklı, planlı, düzenli ve ilkeli biri idi. Derslerine hangi konuyu okutacağını, nereden başlayıp nerede bitireceğini planlayarak ve önceden mutlaka hazırlık yaparak girer, dersini planına göre işlemeye özen gösterir, ders dışı soruları cevaplandırmaktan kaçınır, derste esas alınacak ve öğrenciye verilecek kaynakların gerekliliğini önemser, kelâm derslerini bir Arapça ana kaynak ve konularla ilgili Türkçe açıklamaları içeren Türkçe metinler şeklinde programlar, konuları takrir ederken mutlaka Kur'an âyetleri ve hadislerle zenginleştirirdi. Ders esnasında tek düzeliği engellemek için ince espriler yapar, metnin söylediği ile kendi düşünceleri arasında fark varsa, bunları bir meydan okuma edasına girmeden ek mâlûmât olarak verirdi. Anabilim dalının bütün elemanlarına açık olan doktora derslerine doktora öğrencilerinden profesörlere kadar dileyen herkes katılırdı. O, söz konusu derslerini emekliliğine kadar devam ettirmiştir. Bu dersler lisans derslerine göre daha canlı ve tartışmalı geçerdi. İlk zamanlar daha çok metne bağlı takrîr şeklinde yürüyen bu dersler, zamanla İslâmî ilimlere ve kelâm meselelerine yeni bakışlar yapma, yeni yorumlar getirme iddiasını taşır hale gelmiş ve bir inşâ çalışmasına dönüşmüştür.

Ansiklopedi Çalışmaları. Bekir Topaloğlu'nun ilmi çalışmalarında ve mesaisinde önemli yer tutan faaliyetlerden biri de Türkiye Diyanet Vakfı tarafından hazırlanan *İslâm Ansiklopedisi*'ne katkıdır. O, başından tamamlanuncaya kadar söz konusu girişimin içinde olmuş, Bekir Topaloğlu, Hayrettin Karaman, M. Yaşar Kandemir, İsmail Erunsal ve Mehmet İpşirli'den oluşan kurucu heyetin başkanlığını yapmıştır. Bekir Topaloğlu 1986'da Ansiklopedi Daimi Müşâvere Heyeti Başkanlığı, 1989'da İSAM Yönetim Kurulu üyeliği, 1993'te *İslâm Ansiklopedisi*'nin İslâm Araştırmaları Merkezi'nin bünyesine dahil edilmesi üzerine oluşturulan İdare Meclisi'nin

Başkanı, daha sonra da aynı meclisin üyesi olmuş; 1995'te Başkanlık sistemine geçilince *Ansiklopedi*'nin Telif ve İnceleme Kurulu Başkanlığı'na getirilmiştir (1996-2002). Ayrıca başından itibaren söz konusu Ansiklopedi'nin Kelâm ve İslam Mezhepleri Tarihi ilim dalının başkanlığını yürütmüş, Ansiklopedi'nin 44+2 cildi için 168 madde yazmış, 486 maddeye ek te'lif ve inceleme, 1221 maddeye ise inceleme ve son tetkik olarak katkıda bulunmuştur.

Hizmet Nesli. Bekir Topaloğlu'nun hayatını yönlendiren hususlardan biri de irşad ve dinî hizmet faaliyetleridir. Onun bu özelliğine vaazları ve "Nesil" hareketi içindeki hizmetleri tanıklık etmektedir. Bu hizmet anlayışı onda İmam Hatip Okulu öğrenciliği sıralarında oluşmaya başlamış olup Yüksek İslam Enstitüsü öğrenciliği ve onu izleyen görevleri sırasında da güçlenerek devam etmiştir. İmam Hatip Okulları, İlâhiyat Fakülteleri ve Diyanet İşleri Başkanlığı ile ilgili üst politikaların oluşturulması için yürütülen sivil çalışmaların içinde, çoğu zaman da önünde olmuştur. O, bu konumunu şu sözleri ile dile getirmektedir: "Benim en büyük huzurum, en derin neşem kitaplarımla baş başa kalmaktır. Ben, dışa dönük bir insan değilim, başkalarıyla oturup kalkmak suretiyle vakit geçirmek hoşuma gitmez. Fakat hadiseler beni yaratılışımdan ayrılmaya, istemediğim halde oraya buraya koşup organizatör rolü üstlenmeye sevk etti. İmam Hatip neslinin müslüman Türk milletinin selâmet ve saadeti için faydalı bir nesil olduğuna, hatta bir mânada yegâne nesil olduğuna inandım. Bu nedenle de onların çok iyi yetiştirilmesi gerektiğini düşünmekteyim. İşte benim hadiselere karışma mecburiyetim, oraya buraya koşma zaruretim bundan doğmaktadır. Bu, yaratılıştan istemediğim, hoşlanmadığım bir şeydir fakat kendimi kurtaramıyorum. Gözlerimden yaşlar aka aka masamın üzerindeki kitabı kapayıp kalktığımı ve söz konusu ettiğim telaş işlerinin başında koştuğumu hatırlıyorum."

1963 yılında İstanbul Yüksek İslam Enstitüsü'nden mezun olup İstanbul İmam Hatip Okuluna meslek dersleri öğretmeni olarak tayin edilince, aynı dönem mezunlarından aynı okula atanan Hayrettin Karaman, Tayyar Altıkulaç ve Ahmet Kahraman ile birlikte kendilerini bir okulun sıradan öğretmenleri yerine, İmam Hatip camiasının öncüleri, ağabeyleri ve bir misyonun temsilcileri olarak görmeye başladılar, burada bir taraftan öğretmenlik görevlerini sürdürürken bir taraftan da halktan ve öğrencilerden Kur'an ve Kitap Okuma Grupları oluşturarak gönül birliği halinde çalışmaya başladılar. 15 kişiden oluşan ve 15 günde bir periyodik olarak evlerde toplanan Kur'an Okuma Grupları'nda Kur'an okumayı bilmeyenlerin onu yüzünden okumayı öğrenmeleri isteniyor, toplantılarda önce meali okunacak ayetlerin aslı okunuyor, sonra söz konusu ayetlerin meali okunarak bu ayetlerle ilgili açıklamalar yapılıyor ve sorular cevaplandırılıyordu. Ayrıca grubun bir yardım sandığı bulunuyor ve dileyen bu sandığa bağışta bulunuyordu. Bekir Topaloğlu 1965 yılında

Hayrettin Karaman ve Tayyar Altıkulaç ile beraber İstanbul Yüksek İslam Enstitüsü'ne asistan olduktan sonra da bu çalışmalarını devam ettirmişlerdir. Kitap Okuma Grupları ise zeki, çalışkan ve iradeli öğrencilerden oluşturuluyor, bunlarla özel ilgileniliyor, dil ve kültürlerini içeren programlar düzenleniyor, tespit edilen eserler kademeli bir şekilde okutuluyor ve müzakere ediliyordu. Bu faaliyetlerde siyasetle meşgul olmama ana prensip olarak benimsenmişti. Çünkü öğrenciler ailelerinin etkisi veya başka sebeplerle herhangi bir eğilime sahip olabiliyorlardı. Siyasî rengi bulunmayan cemaat veya tarikatlardan, İslâm dairesi içinde olanların mensuplarıyla, yarının bir din adamı şahsiyetiyle iyi ilişkiler içinde bulunmayı, onların bir elemanı gibi davranmamayı tavsiye ediyorlardı. İmam Hatip Okulu'ndaki tutumları da aynı mahiyetteydi. Zira öğrencinin, yeterince bilgi, tecrübe ve yetişkinliği olmadan siyasî olan veya olmayan bir grubun elemanı haline gelmesi onun şahsiyetinin oluşmasına zarar getirebilir ve onu bir militan seviyesine düşürebilirdi.

Bekir Topaloğlu *Nesillerin El Kitabı* adını verdiği eserinde bu nesli şöyle tarif ve tavsif etmektedir: Biz asistanlar / hocalar ve öğrenciler ... hep arzu ettik ki örnek neslin (ashap) yoluna girelim, onların aşkına özenelim, onların fedakârlığını model alalım. Bu düşünce ve istektedir ki kurduğumuz vakfa "Nesil Vakfı", çıkardığımız dergiye "Nesil Dergisi", açtığımız yayınevine "Nesil Yayınevi" dedik. Burada "arkadaşlar" derken İmam Hatip Okulları'nda öğrenci ve öğretmenken, Yüksek İslâm Enstitüsü'nde öğrenci, asistan ve sonraları hoca iken beraber olduğumuz arkadaşları, İlahiyat Fakültesi, Ezher Üniversitesi veya başka yerlerden mezun olan gönüldaşları kastediyorum. Faaliyet alanımız Kur'an Okuma Grupları oluşturarak bir taraftan halkın dinî ihtiyaçlarına cevap verirken diğer yönden İmam Hatip ve Yüksek İslam Enstitüsü öğrencilerinin daha iyi yetişmeleri için tedbir almaktan ibarettir.

Eserleri. Bekir Topaloğlu'nun çok sayıda makalesi ve ansiklopedi maddesi yanında 19'u te'lif, 6'sı tahkik ve 9'u tercüme olmak üzere neşredilmiş toplam 34 adet eseri bulunmakta olup bunların içinde *İslâm'da Kadın*, *Nesillerin El Kitabı*, *İslâm Kelâmcılarına ve Filozoflarına Göre Allah'ın Varlığı-İsbat-ı Vacib*, *Kelâm İlmi: Giriş*, *Kelâm Terimleri Sözlüğü* (İlyas Çelebi ile birlikte), *İslâm'da İnanç Esasları* (Yusuf Şevki Yavuz ve İlyas Çelebi ile ortaklaşa), *Arapça Dilbilgisi I-IV* (İstanbul 1964) ve *Arapça-Türkçe sözlük Yeni Kamus* (Hayreddin Karaman ile birlikte) gibi onlarca baskı yapanları bulunmaktadır. Ayrıca onun Boşnakça'ya, Bulgarca'ya, Kırgızca'ya, Kazakça'ya, Rusça'ya ve Azeri diline çevrilen eserleri bulunmaktadır (Eserlerinin tümü için bk. İlyas Çelebi, "Bekir Topaloğlu: "Kur'an ve Kelâm Araştırmalarına Adanmış Bir Ömür", *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2004/2, sayı 27, s. 5-24).

Görüş ve Düşünceleri. Bekir Topaloğlu'nun fikrî yönüne ve sık sık dile getirdiği görüşlerine gelince, bunların başında “Müslümanların Kur'an ve Sünnet'le olan irtibatı” gelir. Ona göre Kur'an'dan uzaklaşmış bulunan müslümanların günümüzde onunla yeniden buluşmaları gerekmektedir. Onun Kur'an'a dönüş çağrıları, Peygamberimiz'in sünnetini dışlayan modernistlerin Kur'an'a dönüş söyleminden farklıdır. Ona göre akidenin en önemli kaynağı olan Kur'an, hem Selefiyye hem de kelamcılar tarafından ihmal edilmiş, onun, zihnin yanı sıra kalbe de hitap eden uslûp ve muhtevası yeterince değerlendirilmemiştir. Halbuki Kur'an'da yaratana yaratılan arasında sevgiye dayalı bir ilişkiye yer verilir. Kulun Allah'a yönelen sevgisi tazime yükselirken, yaratanın kula yönelik sevgisi merhamete bürünür. İlahi rahmet sadece insanı değil, bütün yaratıkları kuşatmaktadır.

Kur'an ve hâkim sünnet merkezli bir yenileşmeyi savunan Bekir Topaloğlu'na göre İslâm anlayışımızın hayata yansiyıp kurumsallaşmasının ardından geçen uzun yıllar İslâmî ilimlerde yenileşmeye ihtiyaç hissettirmiştir. Bu yenilik, var olan birikime karşı bir tepki oluşturmak için değil, ilimlerin insanlığa intikalinde günün şartlarına uyum sağlamak için gereklidir. Onun yenilik anlayışı tümünden bir değişiklik olmayıp temel esaslar aynı kalmakla birlikte usûle (vesaile) ilişkin bir düzenleme yapılması şeklindedir. İslâm dininin evrensel mesajını yaşatabilmek ve onu bütün dünyaya sunmak için böyle bir yeniliğe ihtiyaç vardır. Bu bir reform olarak algılanmamalıdır. Zira ilk dönem müçtehitleri de benzer yenilikleri kendi dönemleri için yapmışlardır. O, bu faaliyeti “zaman içinde türeyen sarmaşıkları ayıklayarak ve fazlalıkları atarak ilk anlayışa dönüş” şeklinde ifade etmektedir (*İlahiyat Fakülteleri Koordinasyon Toplantısı II*, s. 9-10).

İslâmî ilimlerin birbirleriyle irtibat halinde bulunmaları gerektiğine dikkat çeken Topaloğlu, tefsir ve hadisin diğer disiplinlere malzeme temin ettiğini, kelâm ve fıkıhın ise dinî hayatın teorisini ve pratiğini sistemleştirdiğini kaydetmekte, bunlara gönül boyutunu konu edinen tasavvufun da ilave edilmesi gerektiğini, ancak bunun gerçekleşebilmesi için tasavvufun sırtındaki bazı yükleri atarak temel İslâm bilimleri ile uyumlu hale getirilmesi gerektiğini savunmaktadır. O, usulü'd-din ile tasavvuf arasında anlaşmazlık konusu olarak nitelendirilebilecek hususları biri tasavvuf felsefesi, diğeri de tarikatlarda kabul gören fakat inanç temelleri bakımından sakıncalar içeren bazı telakkiler olmak üzere iki grupta toplamaktadır (*Kelâm Araştırmaları Üzerine Düşünceler*, s. 43-61).

Bekir Topaloğlu'nun sıkça vurgu yaptığı hususlardan biri de din görevlileri ve din hizmetleri yürütenlerin dinî gruplaşmaların ve günlük politikanın dışında ve üstünde kalması gerektiğidir. Onlar halkla kaynaşabilmek ve toplumun bütün bireylerine hitap edebilmek için günlük tartışmaların içinde

değil, üstünde, doğrunun, adaletin ve hakkın savunucusu olarak davranmak durumundadırlar.

Sonuç olarak 84 yıllık hayatını sade, mütevâzı ve kanaatkâr olarak geçirmiş bulunan Bekir Topaloğlu, hayatı boyunca dünya mal ve makamına iltifat etmeyerek kendini ilme adanmıştır. Her insan gibi onun da dünyada sahip olmak isteyip de nail olamadığı bazı arzu ve istekleri olmuştur. Bunların başında dinî ilimler alanında vârisi olarak yerine geçecek bir erkek çocuğunun olmasını arzu etmiştir. O, “hayatta bundan daha büyük bir şerefin bulunamayacağına” inanıyordu. Ancak takdir-i ilâhî bu arzusuna ulaşmasına müsaade etmemiştir. İkinci istek ve arzusu da tercümesine başladıkları *Te’vîlâtü’l-Kur’an Tercümesi*’nin bitirilmesi idi. O, *Te’vîlâtü’l-Kur’an*’ın ilmî neşrinin önsözünde “Allahım! Bu kitabın ilmî neşrini ve tercümesini görmeyi lütuf ve kereminle bana nasip et” şeklinde dua etmiş (bk. *Te’vîlâtü’l-Kur’an Tercümesi*, I, 12), ancak söz konusu eserin ilmî neşrini görmekle beraber tercümesinin tamamlandığını görmeye ömrü vefa etmedi. Bekir Topaloğlu’nun bir diğer arzusu ise, genelde İslâmî ilimlerin, özelde de kelâm ilminin yeniden inşâsı amaçlı bir çalışmanın başlatılması idi. O, bu amaçla başta İSAM Başkanlığı olmak üzere çeşitli kurumlara müracaat etti, Kelâm Anabilim Dalı hocaları ile çeşitli toplantılar düzenledi, *Kelâm Araştırmaları Üzerine Düşünceler* adlı eserini telif etti. Ancak bu arzularını gerçekleştirilmeden Hakk’ın rahmetine kavuştu.

Bekir Topaloğlu ülkemizde din öğretiminde inkıtanın yaşandığı ve Doğu’dan Batı’dan tercümelemlerle zihinlerin karmakarışık olduğu bir dönemde, gelenekle modern arasında köprü vazifesi gören ve zincirin halkalarını koparmadan düşünce geleneğimizi devam ettirme çabasında olan az sayıda ilim adamından biridir. O, hayatında hep hasbî ve samimî davranmış, kararlarında bu anlayışı egemen olmuş, İslâm’ın ahkâmına sıkı sıkıya bağlı yaşarken, onun ruhanî ve mistik boyutunun olduğunu da unutmamış, yeri geldiğinde gözyaşı dökerek kadar duygusal yaşamıştır. Biz öğrencileri ondan bilgi yanında çalışma azim, gayret ve usulünü aldık; gerçeğe ulaşmada sabırlı ve ısrarlı olmayı, dünya karşısında zâhidliği, ümera ve ağniya karşısında müstağnîliği, popülizm yapma yerine dik ve vakur durmayı, hizmette hasbîliği, en önemlisi de ilim ahlâkını, hakikati arama iştiağı ve içtenliğini öğrendik.